

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дпн **Мира Цветкова-Арсова,**
катедра „Специална педагогика“ при ФНОИ на СУ „Св. Климент Охридски”

на дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научно направление

1.2. Педагогика (Специална педагогика)

Автор: Екатерини Христос Кутра

Тема: „ОБУЧЕНИЕ НА ФИНИ МОТОРНИ УМЕНИЯ ПРИ ДЕЦА СЪС СИНДРОМ НА ДЕФИЦИТ НА ВНИМАНИЕТО И ХИПЕРАКТИВНОСТ“

(„TRAINING OF FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER“)

Научни ръководители: проф. дпн **Милен Замфиров** и доц. **Иван Бардов**

1. **Общо описание на представения комплект материали.**

Със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № 38-178/04.04.2022 г. съм включена в състава на НЖ по процедурата за провеждане на защита на дисертационния труд на **Екатерини Кутра**, редовен докторант на английски език към катедрата по специална педагогика на ФНОИ при СУ.

Комплектът материали на електронен носител, представен ми за преглед и оценка, включва пълният текст на дисертационния труд на английски език, Автореферат на български език, CV на български език, списък с публикации и самите текстове на публикациите (като документи във Word формат) по темата на дисертационния труд.

2. Кратки биографични данни за докторанта.

Екатерини Кутра е получила своето бакалавърско университетско образование в Гърция – в университета „Демокрит“ по предучилищна педагогика. Завършила е магистратура по специална педагогика в СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата.

Екатерини Кутра е зачислена като редовен докторант на английски език към СУ, ФНОИ, катедра по специална педагогика през 2017 г. със срок на обучение от 3 години под научното ръководство на проф. М. Замфиров и с втори научен ръководител доц. Ив. Бардов.

Към момента, както е видно от представената кратка биографична справка, тя работи като учител на деца със специални образователни потребности в детска градина към училище в Ксанти, Гърция.

3. Актуалност на тематиката.

Темата на дисертационния труд на Екатерина Кутра е актуална и значима. Тя е посветена на една особено многочислена в последните години група деца и ученици със специални образователни потребности, а именно тези с хиперактивност и дефицит на вниманието (ХАДВ), като акцентът на труда е поставен върху състоянието и развитието на техните фини моторни умения. Приемам темата за важна и съществена както за теорията, така и за практиката.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд, обща структура на труда.

Дисертационният труд на Екатерина Кутра е в обем от 168 страници (електронната версия, с която разполагам) и е построен по следния начин: 4 глави, от които 2 са теоретични, една глава с постановка на изследването, глава с анализ на данните и резултатите, заключение, изводи, приноси, библиография, приложение. Съотношението между теоретичната част и постановката на изследването и анализа на данните и резултатите е приблизително 70 на 70 страници.

Първата от двете теоретични глави се състои от четири параграфа. В първия последователно в няколко подпараграфа се разглежда първо същността на хиперактивността и

дефицита във вниманието (ХАДВ) и се дават дефиниции, много добре, подробно и в ретроспективен план се описва възникването и първите изследвания по проблема, както и се цитират много съвременни автори и техните дефиниции и изследвания (доста от тях са от последните няколко години, което показва добро познаване на картината както в исторически, така и в съвременен план), посочва се етиологията на ХАДВ, описват се различни типични симптоми и характеристики на тези деца, които са много добре, правилно и организирано представени и подредени. Вторият параграф засяга развитието на моторно-двигателни умения в общ план, а третият моторно-двигателните умения при деца с ХАДВ. Четвъртият параграф е обобщителен. Тук препоръчвам въздържане от термини като „нормално развитие“ и замяната им с „типично развитие“ – напр. на стр 11, на стр. 32 а и на други места, присъстват „normal mental capacity“, „normal behavior“ и др., които следва да се избягват.

Втората теоретична глава се спира на състоянието на различните моторно-двигателни умения при деца и ученици с хиперактивност и дефицит на вниманието. Тя се състои от пет параграфа, като първият разглежда избора на предпочитана ръка при деца с ХАДВ, вторият засяга общо фините и груби моторни умения, третият е посветен на развитието на умения за писане при деца с ХАДВ, четвъртия разглежда физическото възпитание и спорт отново при деца с ХАДВ, а петият е обобщаващ. Тук препоръчвам § 2.2. да премине към първа глава, където се разглеждат общите въпроси на моторно-двигателното развитие, а втора глава да е посветена само на състоянието на различните моторни умения при деца с ХАДВ. Съответно по-подходящо би било параграф 1.3. от първа глава да премине във втора глава. Двете теоретични глави заедно формират около 70 страници от целия труд.

Глава 3 представя постановката на изследването, която е построена в традиционен стил. Целта на изследването е да се проучи състоянието на моторните умения при деца с ХАДВ. Издигнати са 2 хипотези. Те звучат малко странно и не са много добре формулирани. И в двете присъства предположението, че няма разлика във времето между първото и второто измерване по отношение на активностите на поставяне на монети, работа с кубове и балансиране на един крак, както и че няма разлика в броя грешки, извършени с ръка, броя на успешни опити между първото и второто измерване по отношение на активностите на чертаене на линия, хващане на тежка торбичка с две ръце и на хвърлянето ѝ по мишена, броя крачки и скокове между първото и второто измерване по отношение на активностите на ходене в права линия, броя крачки и скачане в квадрати (скокове). Така формулирани, те не дават добра яснота за предположенията,

които на практика се правят. Посоченият изследователски инструментариум включва батерията The Movement Assessment Battery for Children – Second Edition (MABC-2), който е създаден за деца, имащи двигателни проблеми във възрастовия диапазон от 3 до 16 г. Батерията се състои от три части: а) кинетичен тест, б) въпросник, и в) ръководство. Участници в изследването са общо 100 деца, които са разпределени по следния начин: 8 момичета на 4 г., 12 момичета на 5 г., 30 момчета на 4 г. и 50 момчета на 5 г. Те са от различни градове в Гърция, предимно от Комотини, Ксанти, Кавала, Драма, Серес и Солун. Изследването с MABC-2 е извършено индивидуално с всяко дете, в дома му, със съгласието на родителите. В периода ноември 2018 г. – февруари/март 2019 г. с участниците в изследването са проведени няколко т.нар. интервенции (за мен това са обучителни сесии), които не са изрично посочени като изследователски методи или похвати, и въобще не са описани като неразделна част от цялостното изследване. Те са насочени към развитие на различни умения у децата с ХАДВ – устна реч, работа с числа, познаване на части на тялото, пътни знаци и правила за движение, опознаване на животни, динозаври, планети. Тези интервенции, макар и описани в дисертационния труд, остават малко изолирано в текста и не е добре обяснено кой ги е замислил, с каква продължителност са били, защо са подбрани точно тези теми, индивидуално ли са провеждани интервенциите с всяко дете (което отчитам като почти невъзможно за период от само няколко месеца) или по-скоро групово, къде са проведени пр. Посочва се, че след интервенциите е извършено второ измерване с изследователската батерия MABC-2. Тоест, доколкото аз разбирам, става въпрос за провеждане на претест, обучителен експеримент и посттест. Тогава обаче децата би трябвало да са разделени на контролна и експериментална групи. Освен това хипотезите би следвало да са ориентирани към очакване на промяна в уменията на децата след провеждане на седем интервенции с тях. Също така не всички теми на интервенциите са пряко насочени към развитие на моторно-двигателните умения. Тази част остава малко неясна и аз моля г-жа Е. Кутра да обясни точният ѝ замисъл и провеждане. Глава 3 обхваща около 8-9 страници.

Четвърта глава ни запознава с анализа на събраните качествени данни и резултати. За целта е използвана програмата SPSS, но се посочва коя нейна версия. В тази глава последователно са отразени статистическите данни за двете измервания – очертаване на линия, хващане и хвърляне на тежка торбичка, боравене с монети, строеж на един крак, ходене в права линия, подскоци и пр., които са включени като дейности и упражнения в тестовата батерия MABC-2. Съответните таблични данни, които са и за двете измервания

заедно (в отделни колони) са и текстово анализирани и интерпретирани, подкрепени с графики, като към тях има и елементи на дискусия. Логично, в края на тази глава става ясно, че двете издигнати хипотези не се потвърждават.

Следва заключение, което според мен е по-скоро заключение и дискусия едновременно. Този текст е последван от опит за изводи, като в четири точки се посочва важността на моторно-двигателното развитие, развитието на ръчните умения, извод, свързан с ефекта на извършените интервенции и извод за наличието на различие между децата с ХАДВ и тези с типично развитие (тук вече се говори за типично развитие!).

Библиографската справка включва на пръв поглед около 180-190 литературни източници, което е много добър брой използвани литературни източници.

В приложение за добавени още статистически данни в табличен формат.

5. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката.

Приносите, които г-жа Кутра очертава, са: един в теоретичен план и три с практико-приложна стойност. Те са добре формулирани. Тук препоръчвам по-ясно да се укаже мястото, ролята и стойността на интервенциите (обучителния експеримент), проведени с децата с ХАДВ, и тези интервенции да изпъкнат в общата приносна картина.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд.

Публикациите по темата на дисертацията са 3, като библиографирането им е непълно, а именно не са добре и изчерпателно посочени издателства, място на отпечатване, страници и пр. Доколкото става ясно, една публикация е вече отпечатана, а другите две са под печат.

Като обвързаност с темата на дисертационния труд, трите публикации кореспондират с нея.

7. Автореферат.

Авторефератът отразява като цяло добре и в съкратен вариант общото съдържание и текста на дисертационния труд. Той е в обем от 40 страници. В автореферата на титулната страница не е посочено името на втория научен ръководител, което е фактически пропуск.

Главите в автореферата не започват на нови страници. Главата с постановката на изследването е твърде сбито и скромно представена и много непълно описана; би било добре именно тя да се опише по-пълно и детайлно.

8. Въпроси и препоръки, освен горепосочените:

1. Моля да обясните замисъла на отделните проведени от Вас т. нар. интервенции – кой е определил тематиката им, как и къде са проведени – индивидуално, групово и пр.? Освен това темите според мен не са пряко свързани с моторно-двигателните умения на децата с ХАДВ, като много от тях имат обща познавателна стойност и насока към академични и когнитивни умения. Как ще защитите формулирането и определянето на темите на отделните интервенции?
2. Направено ли е разпределение на контролна и експериментална група между децата – участници в изследването? Ако не, как тогава се доказва ефективността и ползата от проведените интервенции между двете оценявания с МАВС-2?
3. Какъв е замисълът на двете хипотези – в крайна сметка и двете не се потвърждават? Какво произтича от това?
4. Доколко известен, популярен и използван е инструментариумът/батерията МАВС-2 в Гърция?
5. Ако трябва да обобщите и синтезирате най-важните и успешни стратегии в обучението на деца и ученици с хиперактивност и дефицит на вниманието (ХАДВ), кои биха били те?
6. Как преценявате общата готовност и познания на масовите учители в Гърция за работа и обучение на ученици с хиперактивност и дефицит на вниманието? Какво според Вас е най-важно да знаят масовите учители за обучението на тези деца и ученици?

Заключение:

Дисертационният труд на Катерини Христос Кутра на тема „ОБУЧЕНИЕ НА ФИНИ МОТОРНИ УМЕНИЯ ПРИ ДЕЦА СЪС СИНДРОМ НА ДЕФИЦИТ НА ВНИМАНИЕТО“ (TRAINING OF FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN WITH ATTENTION

DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER“) съдържа научно-теоретични постановки и научно-приложни резултати, които представляват принос за науката и практиката на специалната педагогика.

Като цяло трудът отговаря на изискванията на нормативната уредба в Република България и конкретно на изискванията на Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“. Дисертационният труд представя едно интересно изследване и показва, че докторантът Катерини Кутра притежава теоретични познания по разглеждания в дисертационния ѝ труд проблем, които са организирани, представени и анализирани, притежава нелоши умения за планиране и практическо провеждане на научно изследване, както и умения за анализ и интерпретиране на научни данни и резултати, в научна област 1.2. Педагогика – Специална педагогика.

Въз основа на всичко изложено по-горе, аз давам своята **положителна оценка** за дисертационния труд и автореферата, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор” на **Екатерини Христос Кутра** по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

София, 28 юни 2022 г.

С уважение:

(проф. дпн Мира Цветкова-Арсова)